Мирославі Михайлівні Тананайко - 90 років

15 квітня 2015 року зустріла свій 90 день народження доктор хімічних наук, професор Мирослава Михайлівна Тананайко. Усе своє творче життя Мирослава Михайлівна присвятила аналітичній хімії.

Народилася вона у м. Полтава у сім"ї вчителів. Батько був учителем географії, мати – української мови і літератури. Від них у М.М. на все життя залишилися тяга до подорожей та велика любов до філології. На початку юності у 16 років вона пережила жахіття другої світової війни. З матір'ю виїхала в евакуацію у Казахстан, де закінчила середню школу. Рік після закінчення вона працювала вихователем у дитячому інтернаті. У 1943 р. вступила на перший курс Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, який у той час знаходився в евакуації у м. Кизилорда (Казахстан). При вступі виникла дилема: на який факультет вступати: філологічний чи хімічний? Зрештою, вибір був зроблений на користь хімічного. М.М. згадує, що перші роки вчилися у важких умовах: світла і опалення у гуртожитку не було, хліба не вистачало і його видавали по картках. Домашні завдання виконували увечері у приміщенні залізничного вокзалу, яке єдине освітлювалось. Опалювалися тим, що могли знайти вночі на вулицях. Хліб брали на всю кімнату і ввечері зважували кожну пайку на твердій картонній обкладинці від книги К. Маркса «Злидні філософії». М.М. згадує, що це було досить символічно. Оскільки чистого паперу і зошитів практично не було, конспекти лекцій писали між рядками у книгах. І все ж, незважаючи на великі труднощі, тяга до навчання була величезною.

У 1944 році хімічний факультет повернувся у Київ з евакуації. Переїхала у Київ і М.М, який з того часу став її рідним містом. У цей час завідувачем кафедри аналітичної хімії був Анатолій Кирилович Бабко. М.М. дуже подобалися лекції і лабораторні заняття з аналітичної хімії. Вона записалася у науковий гурток до Анатолія Кириловича, її захопила тематика з мало знайомою на той час назвою «хроматографія». При виконанні першого завдання вона без проблем розділила на саморобній хроматографічній колонці, заповненій оксидом алюмінію, суміш солей перехідних металів. Її, студентку 3 курсу, запросили зробити доповідь на науковому семінарі кафедри і продемонструвати як ділиться така суміш. При виконанні дипломної роботи, що була присвячена дослідженню комплексоутворення різнолігандних комплексів методом потрійної діаграми, вона знову здивувала свого керівника. Повторюючи результати його наукової статті, присвяченої вивченню складу потрійного комплексу купрум(II)-саліцилат-піридин, вона виявила, що у системі існує не один, а два комплекси, чого до цього ніхто не помітив. У 1948 р. М.М. закінчила Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка і отримала фах хіміка- аналітика. Протягом 1948-49 років працювала хіміком в Інституті геологічних наук АН УРСР. З 1949 по 1952 р перебувала в аспірантурі у відділі аналітичної хімії Інституту загальної та неорганічної хімії АН УРСР, науковий керівник-академік А.К. Бабко. У 1952 р. під керівництвом А.К. Бабка захистила кандидатську дисертацію на тему "Дослідження потрійних комплексів у системі іон металу-піридин-саліцилат». У 1967 р. М.М. захистила докторську дисертацію на тему "Потрійні комплекси у системі іон металу-органічна основа -електронегативний ліганд та їх застосування в аналітичній хімії», ставши однією з перших в Україні жінкою – доктором наук з аналітичної хімії. Раніше під керівництвом А.К. Бабка також захистили докторські дисертації видатні хіміки-аналітики - А.Т. Пилипенко та І.В. П'ятницький. Разом з ними М.М. надалі продовжувала працювати на хімічному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Зокрема, проф. І.В. П'ятницький довгі роки був завідувачем кафедри аналітичної хімії хімічного факультету, де працювала професором М.М. У 1968 р. вона втратила свого улюбленого вчителя. А.К. Бабко був для М.М. Учителем і Особистістю з великої літери. Вона з надзвичайною повагою і теплом завжди

згадує цього видатного вченого-аналітика, який мав величезний вплив на її професійну діяльність. Дотепер М.М. береже пам'ять про цю людину. Разом з А.Т. Пилипенком та І.В. П'ятницьким М.М. опублікувала бібліографію А.К. Бабка (А.Т. Пилипенко, И.В. Пятницкий, М.М. Тананайко, Анатолий Кирилович Бабко. Библиографія ученых Украинской ССР, Київ, Наукова думка, 1985, 118 с.). Спогади М.М. про цю людину є також у збірнику, що виданий кафедрою аналітичної хімії з нагоди 100-річчя з дня народження А.К. Бабка (Анатолій Кирилович Бабко, до сторіччя від дня народження присвячується, Київ, 2005, 86 с).

Професійна кар'єра М.М. нерозривно пов'язана з хімічним факультетом Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Після закінчення університету вона працювала асистентом кафедри аналітичної хімії (1952-1961 рр.), згодом доцентом (1961-1969 рр.), а з 1969 по 2000 рр. - професором. З 2002 року М.М. – член Ради старійшин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

М.М. завжди успішно поєднувала учбову і наукову роботу. На кафедрі аналітичної хімії вона читала спецкурси з хроматографії, оптичних методів аналізу для студентів- аналітиків, загальний курс з аналітичної хімії (для студентів вечірнього відділення). За запрошеннями читала лекції для студентів кафедри аналітичної хімії університету міста Брно (Чехія), Ризького університету, а також Хмельницького технологічного інституту. Вона брала участь у роботі курсів підвищення кваліфікації викладачів при Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченко, зокрема, підготувала і багато років читала курс «Спектроскопічні методи аналізу». Її лекціям були притаманні чітка логіка та ясність викладання. Вона вміла зацікавити слухачів викладеним матеріалом. Із великим задоволенням М.М. проводила лабораторні роботи з якісного та кількісного аналізу. Вона надзвичайно любила цей вид діяльності, особливо практикум з якісного аналізу, оскільки вважала, що така робота розвиває у студентів хімічне мислення, творчість і вміння використовувати отримані знання на практиці. На її письмовому столі лежала картка з висловом Якоба Берцеліуса «Изо всех занятий химика наиболее весомым является количественный анализ. Не овладев его приемами люди не будут пригодны ни к какому научному изысканию». Досі її студенти згадують тактовність, вимогливість та високий професіоналізм М.М. У першу чергу М.М. бачила у кожному студенті особистість, вони відповідали їй повагою і любов'ю.

Коло її наукових інтересів було широке і охоплювало дослідження та практичне застосування різнолігандних комплексів і міцелярних систем поверхнево-активних речовин у фотометричному аналізі. Окрім цього, вона активно займалася адсорбційною хроматографією, сорбційними методами концентрування і розділення мікроелементів. За роки роботи на кафедрі М.М. підготувала 11 кандидатів наук, причому, у неї були також аспіранти з Вірменії (Ф. Мірзоян), Грузії (Г. Тодрадзе), Болгарії (Д. Петкова), пошукач з Узбекистану (Р. Джиянбаєва). Довгий час М.М. виконувала обов'язки вченого секретаря спеціалізованої ради хімічного факультету КДУ (1978 - 1990 рр.), була членом спеціалізованої ради Інституту колоїдної хімії та хімії води АН УРСР (1983-1989 рр.). Одна з аспірантів після захисту навіть подарувала їй листівку з подякою, де були такі слова : « …Вы мать всем нам родная, а не ученый секретарь…»

Особливо слід відмітити активну участь М.М. у науковому житті аналітичної спільноти СРСР. Вона брала участь у конференціях і семінарах з аналітичної хімії регіонального та міжнародного рівнів, була членом Координаційних рад з аналітичної хімії при АН УРСР та АН СРСР (1979-1990 рр.), постійно їздила із доповідями по усьому Радянському Союзу. Цей вид діяльності їй надзвичайно подобався. Вона мала наукову інтуїцію, вміла безпомилково виділити перспективні напрямки розвитку аналітичної хімії і привертала увагу колег до цього. Її наукові контакти охоплювали весь Радянський Союз та деякі країни східної Європи (Болгарія, Чехословаччина). Напередодні кожного нового року її стіл був доверху заповнений поштовими листівками із поздоровленнями від колег та учнів з усього Радянського Союзу.

Багато років М.М. активно співпрацювала з акад. А.Т. Пилипенком. Вона є співавтором книги

«Развитие аналитической химии на Украине», під ред. А.Т. Пилипенко, Киев, Наукова думка, 1982, 368 с. Окрім того вийшла у світ монографія А.Т.Пилипенко, М.М. Тананайко, «Разнолигандные и разнометалльные комплексы и их использование в аналитической химии», М, Химия, 1983, 222с. За цикл робіт, присвячених обгрунтуванню фізико-хімічних методів захисту об'єктів довкілля та його контролю, разом з А.Т. Пилипенком і В.М. Власенком відзначена премією ім. Л.В. Писаржевського АН УРСР (1984 р). За свою активну наукову діяльність М.М. Тананайко нагороджена орденом "Знак Пошани" (1984р), рядом ювілейних медалей, почесними грамотами Міносвіти.

М.М. – автор понад 180 наукових праць, співавтор 2 монографій. Серед вибраних праць можна виділити наступні:

1. M. Tananaiko, A. Pylypenko, Application of mixed ligand complexes in analytical chemistry, Talanta, 1974, v.21, N 4, P. 501 – 511.

2. М.М. Тананайко, Л.И. Горенштейн, Г.А. Тодрадзе, Влияние длинноцепочечных ПАВ на реакции образования разнолигандных комплексов, Журн. анал. химии, 1984, т.39, № 6, С. 1034 – 1039.

3. М.М. Тананайко, В.В. Сухан, А.Ю. Назаренко, развитие представлений о комплексных соединениях, используемых в аналитической химии, Журн. анал. химии, 1992, т.47, № 1, С. 147 – 151.

У житті М.М. завжди займає активну позицію, не боїться труднощів. Їй притаманна велика працелюбність - вона ніколи не лягала спати раніше 1-2 годин ночі, працюючи за письмовим столом. Ця робота приносила їй величезне задоволення. Одним з її улюблених висловів є: «Щастя, це коли тобі зранку хочеться іти на роботу, а увечері - додому». На першому місці для М.М. у житті знаходилася робота, і у той же час, вона була люблячою дружною, є ніжною турботливою матір'ю, бабусею і просто чарівною жінкою з великим почуттям такту і смаком.

Основними рисами її характеру є велика сила волі, цілеспрямованість, скромність, щирість, мужність, доброзичливість, вимогливість, у першу чергу до себе, життєрадісність, величезна цікавість до всього нового. М.М. притаманне широке коло інтересів і окрім хімії: це і новинки літератури (її улюблений поет - Ліна Костенко, поезії якої вона цитує напам"ять), театральні вистави, художні виставки, концерти, особливо класичної музики, мандрівки у інші країни, міста, або просто парками і вулицями рідного Києва. Одним з її улюблених занять, навіть після виходу на пенсію, було відвідування національної наукової бібліотеки ім. В.І. Вернадського, де вона із зацікавленістю знайомилася з новинками хімії, біології, медицини.

М.М. – взірець успішної і чарівної жінки-вченого, талановитого хіміка, турботливої матері.

Вітаючи Мирославу Михайлівну з ювілеєм, хочеться побажати їй міцного здоров'я, спокійних та довгих років життя.